

Estellés i Borriana,
per Josep Palomero

Teresa Esteve (1962-2013) In Memoriam

Directora: Glòria Olivares
(info@borriana.com)

Consell de redacció: Aina Monferrer, Marta Monraval i Carmina Rubert.

Disseny logotip: Expanweb.

Maquetació: Juan Lara

Edita: Agrupació Borriana de Cultura (ABC). Novembre 2013, núm 218.

Redacció, administració i publicitat: Encarnació, 45, entresòl.

Apartat de Correus 155. 12530 Borriana (Plana Baixa). País Valencià.

Visiteu la nostra web:
www.borriana.com

Fotocomposició i impressió: Sichert, S.L. (Vila-real)

Dipòsit legal: CS 77-1958

ISSN: 1137-4519

Tots els articles d'aquesta revista són inèdits, excepte quan consta el contrari, i les opinions expressades corresponen als seus signataris.

S'autoritza la reproducció, sense fins comercials, dels continguts d'aquesta publicació, citant l'autor i la procedència.

Totes les fotografies de la revista *Buris-ana* procedeixen de l'arxiu de l'Agrupació Borriana de Cultura, excepte quan s'especifica una altra font.

Amb la col·laboració de:

Magnífic Ajuntament
de **Borriana**

DIPUTACIÓ
D
CASTELLÓ

coses de casa	04	■ Crònica dels Dissabtes Literaris
obituari	07	■ Teresa Esteve (articles de Joan Garí i Ramon López). ■ Joan Gumbau
parlem-ne	13	■ Estellés i Borriana
entrevista	18	■ Josep Palomero
comerços	22	■ Campanya en favor del comerç de Borriana
llibres	28	■ <i>El repartiment de Burriana</i> ■ <i>Carrer de pas</i>

AGRUPACIÓ BORRIANENCA DE CULTURA

Encarnació, 45, entresòl
Apartat de Correus, 155
12530 Borriana

Convocatòria de l'Assemblea Ordinària de Socis:

Es convoca l'Assemblea de l'any en curs per a dissabte 9 de novembre, a les 10'30 del matí, al local de l'ABC (C/Encarnació, 45).

Ordre del dia:

1. Lectura i aprovació, si s'escau, de l'acta de la reunió anterior.
2. Balanç de l'any, a càrrec del Síndic Major.
3. Aprovació del programa d'activitats per a l'any 2014.
4. Nomenament dels Síndics d'Honor per a l'any 2014.
5. Precs i preguntes.

De la història a la literatura

Aina Monferrer

Durant 2013, dos escriptors i socis de l'ABC han publicat els seus llibres. Es tracta de *El repartiment de Borriana*, de Maria Dolores Agustí i *Carrer de pas*, d'Octavi Monsonís.

Es tracta de dos volums molt diferents. En *El repartiment de Burriana* (editat per l'Ajuntament), la historiadora Maria Dolores Agustí (autora de *Las germanías en la gobernación de la Plana*, entre altres volums) aborda la presa de la nostra ciutat per part de Jaume I l'any 1233 i fa un examen històric de les donacions que va fer el monarca després de la conquesta. Com diu l'autora, a manera de resum de la seua aportació, "la Borriana àrab que va trobar Jaume I era una ciutat culta amb els seus metges i els seus poetes. És una comunitat econòmicament pròspera, la major riquesa de la qual és l'agricultura, juntament amb la ramaderia, les seues tendes, els seus mercats i fires". Tot això va ser substituït per una població de nou encuny, colons i guerrers, fidels al nou ordre cristià del rei català. Agustí du a terme també una traducció del llatí al castellà de la Carta pobla de Jaume I, concedida l'1 de novembre del 1233. Els interessats per aquell moment auroral no haurien de defugir aquest llibre.

El nou llibre de Maria Dolores Agustí.

Carrer de pas, carrer Sant Serapi

El segon text, *Carrer de pas*, és la primera novel·la del professor jubilat Octavi Monsonís. De la seua anàlisi s'ha ocupat extensament Aina Monferrer en els següents paràgrafs.

El carrer Sant Serapi és un carrer de pas que es pot xafar en les més diverses tessitures: amb el violí al coll, amb la falda de ballar, amb la dolçaina, amb la gossa, amb una cordada de condemnats a mort, amb un amor, amb patins, amb bicicleta, fugint de feres ferotges, perseguint amics, acompanyant-los a casa a dormir després d'una llarga nit de festa, plorant, rient, amb mal de panxa, amb son i amb fam, amb molta calor, amb molt de fred, pensant que dijous és el millor dia de la setmana...

Octavi Monsonís (Borriana, 1949) va viure molts anys en una casa del carrer Ausiàs March, si no vaig errada. Ens podríem haver creuat alguna volta en un carrer de pas com Sant Serapi però, com sol passar, quan no tenim memòria de les coses els referents fisonòmics es perden. Malgrat que ja havia publicat dos reculls de narracions soltes, *Carrer de pas* (Edicions de 1984) és la seua primera novel·la. Està ambientada a València, fet que no és d'estranyar perquè, com se sap, els borrianencs sovint ens hem emmirallat en aquesta gran ciutat meridional. No obstant això, hi ha una altra raó: Monsonís ha estat un bon grapat d'anys vivint a València i ha exercit de professor de valencià a l'IES Lluís Vives, el qual recordarem com a germen de la Primavera Valenciana.

La història

El protagonista d'aquesta novel·la és un captaire una mica excepcional. Representa un home minvat socialment a causa del patiment d'una malaltia que li provoca la pèrdua de memòria. De manera que ara es troba perdut per la ciutat, sense saber on viu ni qui és, i camuflat entre els sense sostre, obligat a buscar-se la vida per sobreviure en la jungla que és la ciutat, sobretot per als més desvalguts. Monsonís afirma en una entrevista a propòsit del llibre (*Vilaweb* 5-2-2013) que "la pèrdua de memòria és una pèrdua de civilitat, de cultura", i planteja en el llibre "quina diferència hi ha entre un home en aquestes condicions i un animal".

La novel·la d'Octavi Monsonís.

L'ètica i els codis morals són també per als captaires. Monsonís ens proposa una reflexió sobre com de propers hi són la por i la violència i com de mesquines són les necessitats primàries, que de vegades oblidem que són la font d'on brollen els nostres actes i impulsos i que ens apropen més i més als nostres veïns els animals.

La novel·la comença amb dos personatges principals, tot i que el relat s'acabarà decantant per un d'ells. Es tracta de l'empresari ric i divorciat de fa poc Bernadí Taverner i del captaire desconegut. Dos personatges que no es troben tan lluny. De fet, comparteixen escenaris i fins i tot interactuen, com en *La balena blanca* del també borrianenc Joan Garí ho fan el Conseller de Cultura i el rodamón del semàfor, tot fent palesa una complicitat que arrela en la identificació de la misèria de dos mons paral·lels que comparteixen espai geogràfic.

Maria Dolores Agustí.

Aquesta novel·la pot recordar *l'Assaig sobre la ceguesa* de Saramago, per com Monsonís explota l'extrem més salvatge al qual pot arribar la vida urbana de carrer, colze a colze amb tot de desconeguts, i ho fa per retornar a la vida socialment *acceptable* i adonar-nos que *homo homini lupus*. Podria passar això en la vida real? No m'imagino un gran empresari valencià posat a pidolar a les escales de la portalada barroca de la Seu. Tanmateix, amb una mica d'imaginació podem entrar en aquest joc de ficció que ens proposa l'escriptor: no hi ha millor disfressa que canviar d'estrat social, sobretot si es baixa d'escalafó.

La incomunicació i la soledat sempre van lligades i els sentiments no fan distinció entre classes socials. D'aquesta manera, el pobre empresari ric i el captaire desconegut se senten de la mateixa manera quan han estat socialment rebutjats: el primer per la seua família i el segon per la societat en general. Com també veurem en el llibre, la mesquinesa de les persones tampoc no mira pèl. U pot ser el líder en un lloc determinat, siga una gran empresa, siga un grup de mendicants, i alhora ser un desgraciat pel que fa a la vida personal.

El narrador

El joc amb la veu del narrador, al qual el mateix Monsonís ha confessat ser addicte, impregna la novel·la d'un confusionisme que dilueix l'espai i el temps, però que sobretot difumina les distàncies entre el captaire que no ho sembla i Bernadí Taverner, l'empresari desorientat. Aquesta manera estranya de narrar fa confondre Bernadí Taverner i el captaire desconegut, fet que s'accentua per la semblança d'històries familiars. De fet, en certs moments, pot parèixer que es tracte de dues cares diferents del mateix personatge.

En la novel·la hi és present també el masclisme i la tradició valenciana de les cases de ric. Bernadí Taverner prové d'una família d'empresaris de la capital, mentre que el captaire desconegut s'inventa una vida en què prové de la família Cremades, una família de vinaters de la perifèria de València. Aquest passat familiar relacionat amb la ruralitat del captaire, no sabem fins a quin punt és un record o una invenció del seu cervell. És curiosa, en aquest sentit, una intervenció del narrador cap al final de la novel·la (p. 210) on fingeix una rectificació espontània que ens fa decantar per la idea que aquesta història dels Cremades és una creació fictícia del captaire:

El captaire Cremades... no, eliminem el nom de Cremades, que al capdavant aquest nom ell ja l'ha esborrat del seu horitzó mental;

Podríem afirmar que aquest ocell que és el narrador en tercera persona és més omniscient que no objectiu. Podríem dir que la manera que té Monsonís d'imbricar els fils del relat en aquesta novel·la s'assembla més al *patchwork* que als boxets, de tants retalls i talls d'escena com trobem i que descol·loquen constantment el lector. Això seria un defecte si no fóra un efecte intencionat de l'autor.

Model de llengua

Pel que fa al model de llengua utilitzat en aquesta novel·la, el mateix escriptor, en l'entrevista suara citada, en fa la reflexió següent:

Sobre la llengua, he fet un treball a fons per aconseguir molta naturalitat quan parlen els personatges: vull que tinguem una llengua molt creïble per fer la narració versemblant. Intente col·locar-hi expressions i fórmules populars, passades pel sedàs de la normativa, sense que deixen de semblar naturals, gens artificioses. I, pel que fa al lèxic general del narrador, considere que tot el cabal de la llengua és aprofitable, tant si és utilitzat a Girona com a Alacant. Sempre pose aquest exemple: hi ha cap escriptor italià que escriga només en dialecte napolità? Oï que no?

El model de llengua usat en aquesta novel·la es pot resumir en tres paraules: normativa, dialecte i versatilitat. Com bé diu l'autor, s'intenta utilitzar l'estàndard en tot moment, encara que s'hi recullen expressions col·loquials necessàries per a l'expressió dels personatges d'estrats socials baixos, però des

De la història a la literatura

de la correcció de l'estàndard de la llengua. A més, la precisió del sentit i del registre fa que l'autor es decante per certs mots o expressions que de vegades s'allunyen del dialecte valencià, i ho fa sense cap mena de complex sociolingüístic ni de dilema existencial, fet que és d'agrair per al lector.

En general, l'escriptor es decanta clarament per la variant valenciana del català, fet que s'observa, per exemple, amb l'ús de l'adverbi de temps *hui*, els verbs infinitiu *vindre* i subjuntiu acabat en *a* (*vulga*), la variant valenciana dels monosíl·labs oclusius sords (*colp*), etc. També podem trobar altres paraules valencians però sempre assimilades a la norma, com ara "mascletada" i "iaio".

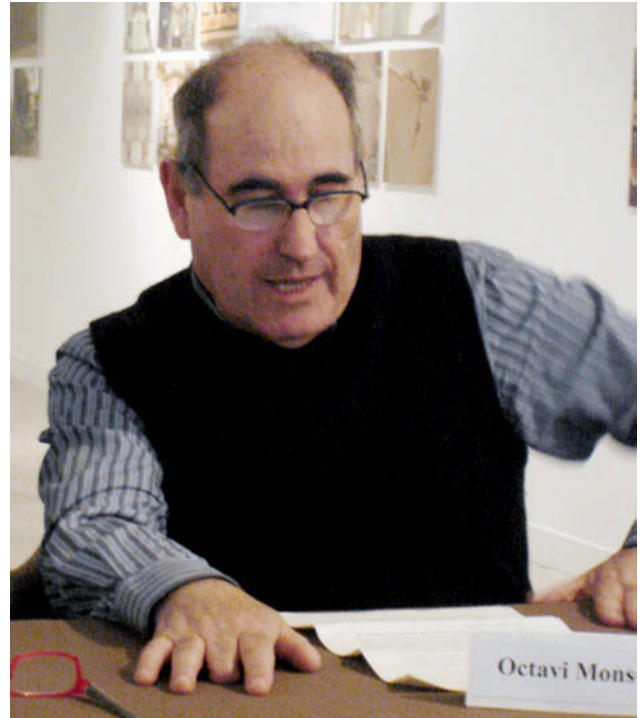
El registre col·loquial de la llengua requereix l'ús de paraules que poden allunyar-se de l'estàndard prototípic. La conversa col·loquial té molta importància en aquesta novel·la i ha de semblar real. En aquest sentit, trobem, sobretot en els diàlegs entre personatges, mots i expressions de carrer. Pel que fa als mots col·loquials no marcats dialectalment, destaquem "sapastre", "etzibar" o "xafogor". Pel que fa a expressions col·loquials no necessàriament valencianes, per exemple, una jove diu "t'estàs embaland, iaio" i així l'escriptor reflecteix un parlar juvenil, o bé quan un captaire li diu a un altre "fot el camp". En general, hi ha una renglera de paraules i expressions de registre baix, que diríem: "senyoret de merda", "espaterrant", "pispar", "fill de puta", "ni un cèntim", ser "un perepunyetes" o "un torracollons", "collons", "recollons", "caliquenyo", o bé l'ús comodi del verb *fotre* ("què ens *fotrem* hui, espaguetis una altra vegada?"). Per un altre costat, en els diàlegs podem trobar també onomatopeies com ara "cof, cof, cof, cof" per imitar la tos d'un rodamón, que donen vivor al text.

Aquesta abundància d'elements col·loquials conviu amb la presència d'elements cultes, que se situen sobretot en la veu del narrador, com ara l'ús de l'impersonal arcaic *hom*, l'expressió amb llatí "ser una *rara avis*" o bé el francesisme "*omelette*" en lloc de *truita*.

Malgrat la voluntat de l'escriptor per mantenir la llengua normativa, trobem algunes poques expressions en el llindar entre allò dialectal valencià i el que seria un castellanisme, com ara quan un jove li diu al captaire: "li abellix vindre?". Tanmateix, tot contat i debatut, Monsonís resol aquestes qüestions ben acceptablement i amb un nivell de rigor normatiu encomiable que encaixa perfectament amb la naturalitat del text.

L'espai

Des de temps immemorials, València ha estat musa per a molts escriptors valencians. El famós poeta àrab Al-Russafí, però no només ell, sinó d'altres com Ibn az-Zaqqaq, Al-Waqqaixi, Ibn Khafaja, Ibn Amira, Al Sumaysir i Ibn al-Abbar ja li cantaven. D'ençà fins els nostres dies, s'han succeït textos literaris amb la ciutat com a paisatge, però també com a element de lloança: Teodor Llorente, Wenceslau Querol, Carles Salvador, etc. Nogensmenys, en els anys setanta, Vicent Andrés Estellés

Octavi Monsonís.

va ser el gran festejador d'aquesta musa amb cap de balena que, com bona *femme fatale*, dona més pena que glòria. Des de l'estellesià "Cant a València" —que és en realitat un anticant—, s'han succeït els poemes, les cançons i els cronotops novel·lístics amb València com escenari protagonista: Maria Beneyto, Joan Francesc Mira, Joan Garí, Joan Fuster, Enric Sòria, i darrerament Octavi Monsonís en són alguns exemples. Tanmateix, cadascú plasma la polisèmia urbana d'aquesta ciutat paradoxal a través dels seus ulls.

Fet i fet, València és la vertadera protagonista d'aquesta novel·la. Els carrers de l'urbs valenciana són l'escenari de tota l'acció. Només en un dels episodis de la novel·la se surt de València per fer cap a alguna alquerieta indeterminada de l'horta.

Per acabar

Per acabar, vet ací un joc de metàfores com una caixa de ninetes russes: el vagabund, conegut en el gremi pel malnom "senyoret de merda", representa la misèria, la violència i la solitud que pot albergar el cor d'un ric empresari, que ho té tot i alhora és un desgraciat. Aquest oxímoron de l'empresari infeliç és com la ciutat bivalva que ja apuntava Mira, amb els seus carrers antics d'història antiga i nostrada que toquen amb la modernitat *calatravenca* més pròpia de 2001: *una odissea de l'espai*. Alhora, aquesta ciutat incoherent i gairebé esquizofrènica que viu d'espallles a la misèria que li és pròpia, és també una metàfora de la societat valenciana.

Vos espera un final càndid i alhora desconcertant que aquesta ressenya no desvetllarà.